

Vårt datum: 2020-09-25

Ert datum: 2020-09-04

Vårt diarienummer: 33-1836/2020 Er beteckning: M 1579-20

Handläggare

Stina Adielsson

Svea hovrätt

Mark- och miljööverdomstolen

Svea.hovratt@dom.se

Yttrande i mål om ansökan till fortsatt och utökad täktverksamhet samt vattenverksamhet vid Slite i Gotlands kommun

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har den 4 september 2020 tagit emot ovanstående ärende för yttrande. SGU har tagit del av aktbilagorna 113, 116-123, 158-163, 165-169, 171-173 och 178-186.

SGU vidhåller vad myndigheten anfört i tidigare yttranden till Mark- och miljööverdomstolen och i nedanstående yttrande bemöter SGU de frågor som myndigheten uppfattar som nya. SGU bedömer fortfarande att Cementa AB:s (bolagets) ansökan innebär en försämring av den kemiska och kvantitativa statusen samt ett äventyrande av uppnåendet av miljö kvalitetsnormerna för grundvattenförekomsten Roma. Bestämmelsen i 5 kap. 4 § miljöbalken utgör därmed hinder för att bolaget meddelas tillstånd för ansökt verksamhet. Däremot bör domstolen pröva möjligheten att meddela tillstånd till verksamheten med hänvisning till ett undantag enligt 11-12 §§ vattenförvaltningsförordningen (2004:660). Skälen för SGUs inställning i målet har myndigheten utförligt redogjort för i tidigare yttranden. Utifrån de aktbilagorna som SGU nu tagit del av vill myndigheten även framföra följande.

Strukturgeologiska observationer, aktbilaga 119

Rapporten hänvisar i stora drag till SGUs kartbladsbeskrivning och bolagets observerade huvudriktningar på sprickorna stämmer väl överens med SGUs bild av sprickriktningarna. Det redovisade huvudsakliga sprickdjupet på 2-10 m stämmer även överens med observationer från andra täkter på Gotland, dvs. att det förekommer en hydrauliskt aktiv ytlig zon ner till ungefär detta djup.

Det saknas en strukturgeologisk beskrivning av lagringsplanens stupning i befintlig täkt. Om lagringsplanen är undulerande eller stupande åt en viss riktning kan vara avgörande för grundvattenströmningen och den hydrauliska situationen kring täkten.

I rapporten anges att vatten förekommer ställvis utmed horisontella lagringsplan i berggrunden, vilket också är väl känt från andra stenbrott. SGU bedömer att dessa observerade vattenförande sprickplan står i hydraulisk kommunikation med de vertikala sprickorna. Utifrån en undersökning av så översiktlig karaktär som den bolaget låtit utföra kan inga säkra slutsatser om lineamentet, dess uthållighet samt hydrauliska funktion göras. För mer detaljerade slutsatser hade ytterligare undersökningar i form av bättre flygbildstolkning och/eller geofysiska mätningar krävts.

Uppmätta grundvattennivåer på och omkring File Hajdar, aktbilagorna 120

Bolaget har låtit utföra ett antal grundvattenrör i jord och i berg i närområdet av N2000-områdena samt uppe på och omkring File Hajdar, vilka redovisas i nivåvariationsdiagram i aktbilaga 120. SGU finner det olyckligt att bolaget inte kompletterat med något bergborrhål längs det lineament som indikeras i aktbilaga 119. Graferna är ställvis svårtydda då redovisade nivålinjer har liknade färger och det är svårt att skilja ut en mätpunkt från en annan. Redovisningen visar generellt på att variationerna för grundvattennivåerna i berggrunden är stora, och att de grunda rör som är placerade i strandvallarna visar på en generellt jämnare variation över året, vilket är förväntat. Några mer långtgående slutsatser kan SGU inte dra utifrån det redovisade underlaget.

PM delredovisning av uppdaterat kunskapsläge avseende N2000, aktbilaga 123

En viktig frågeställning som lyfts i PM:et är risken för påverkan på kalktuffkällorna i Hejum Kallgate. I PM:et dras slutsatsen att källorna i huvudsak försörjs från de lösa jordlagren och inte primärt från utströmmande grundvatten från berggrunden. SGU ifrågasätter inte det faktum att de lösa jordlagren skulle kunna förse grundvattnet med den kemisk sammansättning som behövs för bildning av kalktuffkällor. Däremot är SGU tveksamma till att de lösa jordlagren har en tillräcklig volym för att ensamma kunna försörja utbildningen av kalktuffen i Hejnum Kallgate i den omfattning som nu sker. Det är också viktigt att komma ihåg att en avsänkning av grundvattennivån kommer minska mängden rörligt markvatten, eftersom det uppstår en större nedåtriktad gradient.

PM grundvattenberoende terrestra ekosystem vid File hajdar, aktbilaga 186

SGU har tagit del av PM:et. Resonemanget i PM:et grundar sig huvudsakligen på påverkan vid tidpunkter när grundvattennivån är som högst och som lägst. Det innebär att det saknas hänsyn till perioden på våren när grundvattennivån i berggrunden sjunker. Som SGU har förstått är det, även för växter som är anpassade för torra sommarförhållanden, viktigt att upptorkningen inte sker för tidigt under våren, eftersom det är växternas viktigaste tillväxtperiod och en för tidig upptorkning kommer att missgynna arternas fortlevnad. Detta är en risk som bolaget inte inkluderat i tillräcklig omfattning i sin bedömning.

SGU anser att utbytet mellan djupare och mer yligt grundvatten har tillmätts allt för liten betydelse i bolagets bedömningar av risken för påverkan till följd av den ansökta verksamheten. Även mängden vatten som finns i den omättade zonen påverkas av avståndet till grundvattennivån, vilket bör vägas in i bedömningen. Rent konkret innebär det bland annat att fler av vattenregimerna riskerar att påverkas av den ansökta verksamheten. Bolaget drar slutsatsen att det i första hand är vattenregimerna terrasstypen och grundvattentypen som kan påverkas av den sökta verksamheten. SGU menar att exempelvis våtmarker som tillhör vattenregimen magasinystypen mycket väl kan påverkas av en sänkt grundvattennivå i berggrunden. Under strandvallarna finns troligen sprickor som gör att grundvattenmagasinet i strandvallen har kontakt med grundvattenmagasinet i berggrunden. En sänkning av grundvattennivån i berggrunden kan därmed leda till att mängden grundvatten i strandvallen minskar och därmed minskar utflödet till intilliggande ekosystem. Det finns enligt rapporten våtmarker av magasinystyp nordnordväst om tälten. Den strukturgeologiska undersökningen (aktbilaga 119) visar att i denna riktning från tälten finns spricksystem, samtidigt som detta ligger inom det påverkansområde där avsänkningen på grund av den utökade täktverksamheten antas blir mer än en meter. SGU menar därför att risken för påverkan på dessa våtmarker sannolikt är underskattad.

SGU är generellt frågande till de slutsatser som redovisas i riskbedömningen i Figur 8. Det bolaget bör visa är risken för negativ påverkan på identifierade våtmarksmiljöer utifrån den påverkan som den ansökta verksamheten förväntas leda till, vilket också är syftet enligt bakgrundsbeskrivningen i PM:et. De våtmarksområden som enligt PM:et löper högst risk att påverkas är dels ett område i direkt anslutning till tåkten och dels två områden som ligger närmast mot Tingstäde träsk. Bolaget har klassat dessa i kategorin låg risk, som enligt rapporten innebär att grundvattenutträngning eller grundvattennivåsänkning påverkar förmodligen men inte på ett påtagligt sätt. De våtmarker som ligger närmast tåkten ligger delvis inom det planerade brytområdet och kommer försvinna. Det överensstämmer mer med beskrivningen av kategorin stor risk. När det gäller de två våtmarker som ligger närmast Tingstäde träsk, som också fått klassen låg risk, är SGU frågande till vilken risk det egentligen handlar om. I PM:ets konsekvensbedömning framgår att våtmarkernas hydrologi styrs av dikning till Tingstäde träsk. Med tanke på att bolaget tidigare anfört att den ansökta verksamheten inte skulle innebära någon betydande påverkan på Tingstäde träsk, tror SGU inte att bolaget menar att den risk för påverkan som ändå pekats ut skulle härröra från den ansökta verksamheten. Men det i beaktande har SGU svårt att förstå vad kartan med riskklassningen egentligen visar, och därmed hur bolaget menar att rapporten som helhet ska tolkas.

Kloridhalter i närheten av Västra brottet, aktbilaga 165

SGU uppskattar att länsstyrelsen bidragit med information från bolagets egenkontroll. De av länsstyrelsen redovisade kloridhalterna i ett antal mätpunkter kring Västra brottet visar generellt på förhöjda kloridhalter. Det saknas uppgifter om djup på brunnarna varför SGU sökt kompletterande information om detta. I SGUs brunnsarkiv är endast en av brunnarna vid Laxare inrapporterad (Laxare 1:52, borrhål till 32,5 m). SGU har också funnit äldre uppgifter från SGU rapporten C 5381, där kloridhalter från bland annat två andra brunnar i Laxareområdet redovisas. Dessa brunnar är 25 respektive 33 m djupa, och uppvisade år 1953, det vill säga innan Västra brottet utfördes, kloridhalter på 87 respektive 79 mg/l. De nu redovisade halterna för brunnar i Laxareområdet, på mellan 70 och 120 mg/l, är något högre än 1953 års mätningar. SGU anser att det är svårt att avgöra om de högre värden som observeras idag beror på bolagets verksamhet, alternativt är en konsekvens av uttagen ur brunnarna, eller en kombination av båda faktorerna.

De redovisade kontrollpunkterna BH1107-BH1109 uppges enligt SGUs brunnsarkiv ha djup mellan 25 och 36,7 m. Kontrollbrunnarna BH1107-BH1109 visar på ställvis höga kloridhalter och SGU bedömer att brunnarna är tydligt påverkade av bortledningen från Västra brottet.

Sammanfattningsvis kan SGU konstatera att kloridhalterna är förhöjda i området kring Västra brottet och att ytterligare belastning i form av ökade uttag riskerar att ge en negativ påverkan på grundvattnets kloridinhåll.

Avgränsning av grundvattenförekomster, aktbilaga 171

Bolaget menar att grundvattenförekomsten Roma är felavgränsad och att området kring Västra brottet inte borde ingå i grundvattenförekomsten. Bolaget har härvid hänvisat till den EU-gemensamma vägledningen, CIS No 22. Med hänvisning till samma vägledning instämmer SGU i det generella

---

¹ Hydrogeologiska förhållanden inom Slite köping på Gotland, 1954

² Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC). Guidance Document No 2. Identification of Water Bodies.

resonemanget att grundvattenförekomster kan behöva revideras allt eftersom arbetet med vattenförvaltningen fortskrider.

Arbetet med vattenförvaltningen följer sexårscykler som inkluderar flera olika arbetsmoment. En stor del av resultaten från de olika arbetsmomenten rapporteras till EU, bland annat förekomstavgränsning, förekomsternas status och skälen till varför en grundvattenförekomst inte uppnår god status. SGU är av den bestämda uppfattningen att avgränsningen av förekomster inte kan förändras under en pågående cykel vilket får tydligt stöd i CIS No 2, se bild 1. Domstolen har heller inte någon rätt att fatta beslut om ändring av förekomstens gränser. Slutligen menar SGU att en förändring av en grundvattenförekomst som görs för att verksamheter som har en potentiell negativ effekt på förekomsten ska hamna på ett sådant avstånd från förekomsten att effekter av verksamheten inte syns i förekomsten, är i direkt strid med intentionerna i ramvattendirektivet.

*WFD CIS Guidance Document No. 2
Identification of Water Bodies*

---

a planning cycle, Member States may recombine subdivisions of groundwater of the same status for the purposes of subsequent planning cycles. **However, water bodies must at least be fixed for each plan period.**

Bild 1. Urklipp från CIS No 2, sidan 18.

Yrkande om partiellt verkställighetsförordnande, aktbilaga 171

Bolaget yrkar, med stöd av 22 kap. 28 § miljöbalken, att domstolen ska meddela ett partiellt verkställighetsförordnande i enlighet med vad som framgår av bilagorna 1 och 2 till aktbilaga 171. För det fall att mark- och miljööverdomstolen kommer till slutsatsen att verksamheten kan tillåtas har SGU ingen invändning mot att bolaget meddelas partiellt verkställighetsförordnande i enlighet med yrkandet.

Beslut i detta ärende har fattats av avdelningschefen Helena Kjellson

I den slutliga handläggningen av ärendet har även juristen Sara Nordström och statsgeologerna Mattias Gustafsson och Mikael Erlström deltagit. Statsgeologen Stina Adielsson har varit föredragande.

Helena Kjellson

Stina Adielsson